

Svensk romani

– ny ordbok presenterar ”hemligt” språk

– Sällan har jag varit mer omtumlad. Jag visste faktiskt inte att detta talats sedan 1500-talet i Sverige och fram till nu, och då har jag ändå varit chef för Språkrådet länge. Det berättade Olle Josephson när den nya ordboken över svensk romani presenterades av Podium förlag i Stockholm den 24 november 2008.

Över sex år har det tagit men nu blev den färdig. En ordbok över svensk romani som listar 1 800 ord på romani och 1 600 uppslagsord på svenska som är översatta till språket. Med finns även en första grammatisk beskrivning av språket. Initiativtagare till det hela är romanoerna Lenny Lindell och Kenth Thorbjörnsson Djerf. Lenny Lindell tog kontakt med Gerd Carling, som är språkvetare verksam vid Lunds universitet och kännare av sanskrit och de romska språken, och hon kom också med i projektet.

Det handlar om det som förr kallades ”tattarspråk” – en romani som talats innanför köksväggarna, dolt för offentligheten.

Gerd Carling, som också är på plats denna kväll, skriver i boken att det faktiskt är fråga om en talad romani som har inslag från centrala Indien. Det finns likheter med hindi, rajasthani och panjabi. Ett annat faktum är att det finns låneord, inte minst från grekiskan. Även iranska, armeniska, sydslaviska och tyska inslag märks i svensk romani.

Svensk romani är en så kallad blandad dialekt som påverkats starkt av värdspråket, svenskan, skriver Gerd Carling också. Andra romers språk, till exempel kelderash-romernas, nådde fram senare till Sverige.

– Boken är tillägnad Kenth Torbjörnsson Djerf som hastigt avled under arbetets gång, berättar Lenny Lindell för oss i den mycket intresserade publiken, som samlats på förlaget Podiums lokaler på Stenbocksgatan. Både romer och resandefolk är på plats, och även journalister, till exempel från *É Romani Glinda*, ”Den romska spegeln”, tidningen om romer på svenska. Vi applåderar entusiastiskt när Lenny säger några fraser på svensk romani och läser ett stycke ur den nya boken.

Orden i boken exemplifieras med meningar. ”Har du sålt bilen?” heter till exempel på svensk romani: ”Kamma diro bekknat voddron?”

Startade egen hemsida

– Vi är en folkgrupp, en etnisk grupp. Vi har behov av en sådan här bok för att stärka vår identitet, fortsätter Lenny.

– Behärskar du inte språket så kan du känna dig som en halv resande, en halv rom.

Den varietet av de romska språken som Lenny talar, talas i Sverige av kanske 200-500 personer. Sedan finns det en större grupp på kanske 5 000-10 000 människor som kan några ord. Det handlar alltså om ett i

Till vänster: Gerd Carling, språkvetare vid Lunds Universitet, i mitten Lenny Lindell, en av författarna till boken, och till höger Olle Josephson, chef för Språkrådet. Foto: Podium

hög grad hotat språk. Också de resande som folk och kultur har drabbats hårt av alla de slag av förföljelser, men trots det har man överlevt. På en av de resandes hemsidor i Sverige skriver Föreningen Resandefolkets Riksorganisation:

”Resandefolket bär med sig en mycket stark tradition av seder och bruk som utmärker den kultur som resande har i sitt gemensamma ursprung. För att den ska kunna bevaras måste också folkets kultur bestå. Flera av de krav och mål som resandefolket har innebar följande:

- att den egna musiken med tillhörande text, som präglar resandefolkets levnadshistoria i glädje och sorg, skall bevaras för framtiden.
- att språket ”svensk resanderomani” inte förväxlas med andra romanospråk, eller påstås vara ett slang- och fängelsespråk, samt att det klart markeras att det är ett minoritetsspråk.
- att kulturhistorien skrivs in i läroböckerna.
- att resandefolket blir erkända som ett eget minoritetsfolk, och inte slås samman med andra minoritetsgrupper, eftersom man har olika bakgrunder och kultur.

- att myndigheterna ger ett offentligt svar på de kulturhistoriska frågor som man har, bland annat dessa: ”Varför utfärdades rasmässiga registreringar av resandefolket i Sverige under mitten av andra världskriget?” och ”Varför får vi inte en offentlig ursäkt för alla år av lidande?”

När jag talar med Lenny, som idag är 27 år, berättar han att han släktforskat och har hittat släkt ända bakåt till 1500-talet.

– Vi härstammar från den första romska invandringen som kom till Sverige på 1400-talet. Jag är släkt med både Lindgren- och Rosengrensläkterna och har rötter i Västergötland.

Lenny Lindell har haft en hemsida som legat online i cirka 12 år: www.romanifolket.info.se. Det är den äldsta romanisidan på nätet och idag en samlingspunkt för diskussioner och informationssökning på Internet. Lenny Lindell har samarbetat med Jasmin Rosengren kring ordböjningar i barnboken ”Miro Rakkrar Romani”. Lenny har även spelat in tre CD-skivor. Den första är från 1999 och heter ”Trin Romanoa Giar”, den andra heter ”Kettanes Soraloa” (Tillsammans är

vi starka) och innehåller 18 traditionella romanivisor. Hans tredje CD-skiva heter "Visor på vandring". Flera romska musiker samarbetar – från Sverige, Norge och Finland. Denna CD-skiva vann Årets dokumentationsskiva i Norge år 2008.

Inställningen börjar ändras

I den nyutkomna ordboken finns exempel på hur språket använts och används, och också flera sångtexter. Dess hela titel är därför "Ordbok över svensk romani. Resandefolkets språk och sånger". Boken kostar 152 kr och kan beställas från Podium förlag, tel: 08-611 93 51, www.podium.nu.

Utgivandet av boken är en kulturgärning som även icke resande har glädje av. Många ord i svensk romani känner vi ju igen. 10-20 romaniord är vanliga i den talade svenskan och de har hamnat i storstadsslangen: tjej, libra (plånbok), beckna (sälja) och många andra. Hur kommer nu detta sig?

– Det beror på att det "folkliga motspråket" ofta lånar från dialekter, säger Olle Josephson.

Gerd Carling instämmer:

– Det är under industrialiseringen på 1850-talet som romanin kommer in i slangen, konstaterar hon.

Men borde inte ett "hemligt" språk förbli hemligt? När Lenny Lindell i annat sammanhang, i en intervju av Tamas Gergely på Internationella bibliotekets hemsida, fått den frågan svarade han:

– Det är fortfarande så att det är som en oskriven regel att "inte lämna ut vårt språk, visa vilka vi är." Jag får både ris och ros för detta arbete jag gör. Men som jag många gånger hävdar, måste något göras innan vi förlorar språket! Man kan säga att språket är så hemligt, så hemligt, så vi själva börjar glömma det.

– Jag har lärt mig detta av mina föräldrar och frågat de gamla också. Idag börjar inställningen till oss ändras, det är många fler som börjar acceptera oss, grannar är inte lika negativa, säger Lenny Lindell.

Henrik Persson

Boktips:

Allan Etzler: Zigenarna och deras avkomlingar i Sverige (1944)

Adam Heymowski: Swedish Travellers and Their Ancestry (1969)

Bo Hazell: Resandefolket – från tattare till traveller (2002)

Bra Internetlänkar om romska språk:

<http://romani.humanities.manchester.ac.uk/rms/map>
<http://romani.kfunigraz.ac.at/romlex/>
www.sprakradet.se